

Maleta pedagògica per a la prevenció de les violències masclistes

Qüestionant la masculinitat hegemònica
a través de la implicació dels nois*
en l'eliminació de la violència masclista

MA LETA PEDA GÒGICA



Maleta pedagògica per a la prevenció de les violències masclistes

Qüestionant la masculinitat hegemònica
a través de la implicació dels nois*
en l'eliminació de la violència masclista

Engaged in Equality. Qüestionant la masculinitat hegemònica a través de la implicació dels nois* en l'eliminació de la violència masclista. Eines per a la prevenció de les violències masclistes.

Conveni de subvenció número: 101049320 – CERV-2021-DAPHNE

Aquest document s'ha fet públic dins del projecte *Engaged in Equality*, finançat gràcies a fonts de la Comissió Europea, CERV-2021-DAPHNE. Tot i això, els punts de vista i opinions que s'hi expressen són els de les autores i autors i no representen necessàriament el punt de vista de la Unió Europea. Ni la Unió Europea ni l'autoritat competent es fan càrrec d'aquestes opinions.

Escrit per: Erika Bernacchi, Alba Elvira, Mojca Frelj, Antonio Raimondo di Grigoli, Živa Humer, Laura Parés Martín, Raffaella Pregliasco, Alexandra Muth, Elli Scambor, Daphne Demetriou, Moritz Theuretzbacher, Lisa Wagner

Gener de 2023

Aquesta obra està registrada i té la llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons. Per veure una còpia de la llicència, entri a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> or envii una carta a Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, EE. UU.

Coordinat per:



Cofinançat per:



Cofinançat per:



Entitat sòcies del projecte:



Utilitzem l'asterisc* quan parlem de nois*, noies*, homes*, dones* o trans*. Ho fem per reflectir la diversitat de gènere i per mostrar que hi ha estils de vida i realitats més enllà de la classificació clàssica de "mascle" i "femella". No totes les persones que semblen nois*, homes*, dones* o noies* s'hi identifiquen. L'asterisc* expressa ambigüitat i representa el ventall de posicionaments de gènere.

Taula de contingut

Introducció	07
Mètodes de preescalfament	08
01 Bingo	09
02 Jo – jo no	12
03 Tres grups de música que ens agraden	17
Mètodes d'iniciació	20
04 Homes* de veritat	21
05 Espais sense gènere	26
06 Estimada Anna	30
07 Per què ho vull? Perquè ho vull!	33
08 Què és l'amor?	42
09 La història del riu Caiman	46
10 Pautes per analitzar vídeos musicals des d'una perspectiva de gènere crítica	49
11 Gènere i cultura popular	54
Mètodes avançats	60
12 Un pas endavant	61
13 Comportament dominant	68
14 Els avions ofensius	73
15 El conflicte dels diferents punts de vista	75
16 Plantem-nos per aturar la violència	80
17 Cicatrius	84
Consells i conclusions	89

INTRO- DUC- CIO

Introducció

Aquesta maleta pedagògica està dissenyada per al professorat i personal educatiu que treballen amb adolescents. Inclou diversos mètodes per treballar amb adolescents qüestions relacionades amb les violències masclistes, els estereotips de gènere, els rols de gènere, les relacions i la comunicació a nivell preventiu. Els mètodes es presenten de forma clara i tenen instruccions detallades sobre com dur a terme cada activitat. El temps recomanat és per implementar l'activitat en una classe d'entre 20 i 30 alumnes. La maleta pedagògica es divideix en tres seccions: els mètodes de preescalfament, els mètodes d'iniciació i els mètodes avançats. L'objectiu principal és conscienciar als nois* adolescents i fer que s'impliquin i empoderar les noies* adolescents per prevenir les violències masclistes. A més a més, alguns dels mètodes empen la música i la cultura popular per accentuar el pensament crític i veure com es reflecteixen els efectes negatius dels estereotips i normes de gènere i la necessitat de transformació entre els i les adolescents.

La maleta pedagògica per al professorat s'ha desenvolupat durant el projecte *Engaged in Equality*. Qüestionant la masculinitat hegemònica a través de la implicació dels nois* en l'eliminació de la violència masclista. La intenció és prevenir les violències masclistes (VM) tractant masculinitats hegemòniques i involucrant a homes* i nois* en l'equitat de gènere. Aquest projecte el coordina la Fundació Surt (Catalunya, Espanya). Els socis del projecte són l'Institut per la Pau (PI, Eslovènia), l'Institut Mediterrani d'Estudis de Gènere (MIGS, Xipre), l'Institut Degli Innocenti de Florència (IDI, Itàlia) i l'Institut de Recerca de Masculinitat i Estudis de Gènere (VMG, Àustria). El projecte està finançat per la Comissió Europea, CERV-2021-DAPHNE¹. L'objectiu del projecte és posar a prova els rols de gènere tradicionals i la masculinitat hegemònica i animar la gent jove a marcar exemple per eliminar les VM. També té com a objectiu empoderar el jovent, sobre tot les noies* adolescents, per identificar possibles riscos de masculinitat hegemònica i guanyar confiança per rebutjar actituds i relacions abusives.

¹ Aquest document s'ha fet públic dins del projecte *Engaged in Equality*, cofinançat gràcies a fonts de la Comissió Europea, CERV-2021-DAPHNE, i a nivell nacional pel Ministeri d'Assumptes Exteriors, Salut i Protecció del Consumidor d'Àustria. El contingut d'aquesta publicació representa les opinions dels autors i autores i és responsabilitat seva. La Comissió Europea no accepta cap tipus de responsabilitat per l'ús que es pugui fer de la informació que conté.

PRE ESCAL FAMAMENT

Mètodes de preescalfament

Els mètodes de preescalfament estan pensats per a l'inici de l'activitat, ja que l'objectiu principal és trencar el gel i entrar en una dinàmica de grup per involucrar els i les participants en totes les activitats. Amb mètodes de preescalfament com el *Bingo*, l'alumnat es podrà conèixer d'una forma diferent i, per exemple, *Jo – jo no* afavoreix l'afiliació grupal. El mètode *Tres grups de música que ens agraden* incentiva la formació de grups nous.

01 Bingo

Durada

Bingo és un mètode per començar i té una durada d'entre 10 i 15 minuts.

Temps i situació

Bingo és apte en qualsevol hora del dia perquè és un mètode de preescalfament (al començament de la formació o a mitja formació, per dinamitzar).

Temes

Estereotips de gènere, cura, equitat de gènere, VM

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu del mètode *Bingo* és conèixer millor els/les participants i introduir els temes principals del projecte (VM, equitat de gènere, estereotips de gènere, música popular). L'objectiu del joc és emplenar dues línies en una fulla de bingo (en vertical, horitzontal o diagonal). La persona que empleni dues línies guanya el joc. Una línia consta de cinc caselles de preguntes i poden ser verticals, horitzontals i diagonals.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Relacionar-se amb els i les altres
- Veure el principi de reciprocitat, què significa estar en la posició d'un entrevistador i d'un entrevistat
- Crear i comprendre diferències
- Veure i acceptar diferències

Preparació i material educatiu

- Fulles del Bingo

Descripció pas a pas

- Expliquem que aquest mètode servirà per conèixer-nos millor entre nosaltres i començar a parlar sobre els temes de la formació. Repartim les fulles de Bingo a les persones participants.
- L'objectiu és formular les preguntes de les caselles als companys i companyes i apuntar els seus noms a les caselles. Es podrà apuntar el nom d'una persona a la casella si respon "Sí" a la pregunta.
- Depenent del número de participants es pot introduir una norma nova: no es pot repetir el mateix nom en una pregunta.
- El joc s'acaba quan una jugadora o un jugador hagi emplenat dues línies (en vertical, horitzontal o diagonal). La persona guanyadora crida "BINGO!" i llegeix les dues línies de preguntes i els noms de les persones que han contestat.
- Si hi ha temps, la resta de participants també poden llegir una línia del seu full.

Bingo

Hi ha una pregunta a cada casella. Si la persona a qui fas una pregunta respon "sí", escriu el seu nom a la casella corresponent. Quan hagi emplenat dues files (verticals, horitzontals o diagonals) amb noms, hauràs guanyat i pots cridar "BINGO!". Ves amb compte, el nom d'una persona només pot aparèixer un cop en aquestes dues línies.

Toques o has tocat mai algun instrument musical?	T'agrada cuinar?	Has viscut en un altre país?	T'agrada llegir abans d'anar a dormir?	T'agrada viatjar?
T'agrada ballar?	Estàs al corrent de la llei d'equitat de gènere del teu país?	T'agrada ajudar els altres?	Ets una persona vegetariana o vegana?	Tens amics nascuts en un altre país?
Creus que tots els gèneres tenen les mateixes oportunitats a l'esfera pública?	Parles dues llengües o més?	T'agrada sopar mirant la televisió?	Has viscut mai (com a víctima, perpetradora o observadora) VM a l'escola?	Creus que les violències masclistes son un problema en la nostra societat?
Creus que els estereotips de gènere influeixen en els nostres pensaments i valors?	T'agrada la música que sona a ràdios populars?	Creus que la música actual pot ajudar a acabar amb els estereotips de gènere i a conscienciar sobre la VM?	Els homes* també pateixen violències masclistes?	Tens amics o amigues que s'identifiquin com a persones no binàries?
L'equitat de gènere és important en la nostra societat?	Els teus pares han vingut d'un altre país?	Tens tres o més de tres germans o germanes?	Fas feines de casa?	Les cures són importants per al funcionament de la nostra societat?

02 Jo – jo no

Durada	20 minuts (depèn de la mida del grup)
Temps i situació	Aquest mètode es pot implementar a l'inici d'un seminari o projecte per conèixer-se entre participants. També és apte per a grups que ja es coneixen (per formar grups nous o dinàmiques noves). Els i les participants descobriran que tenen coses en comú que no s'haguessin imaginat mai. Aquest mètode no requereix coneixements previs ni un nivell concret. Es pot posar en pràctica amb grups d'iniciació o amb grups avançats.
Temes	Afiliacions socials, subordinació, diversitat, diferències (inesperades), interseccionalitat
Objectiu i propòsit educatiu	Les persones participants es coneixen i es visualitza el fet de pertànyer a grups socials diferents. Depenent de les preguntes que es facin, amb aquest mètode es visualitzen la diversitat i la interseccionalitat. Les i els participants empatitzen amb grups socials als quals no pertanyen i aprenen a entendre què motiva la resta a sentir-se part de grups diferents.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Conèixer la resta de participants
- Visualitzar les motivacions per pertànyer a cert grup social
- Visualitzar diverses afiliacions del grup
- Visualitzar les posicions socials subordinades
- Mostrar sensibilitat envers les diferències
- Reconèixer les diferències

Preparació i material educatiu

Dos cartells o cartolines amb les paraules "Jo" i "Jo no" i preguntes per al grup.

Descripció pas a pas

Introducció (2 min)

Com a moderadors o moderadores, presentem el mètode com una manera de conèixer-se i expliquem que el tema central són les afiliacions socials. En una punta de l'aula hi ha un cartell que hi diu "Jo" i a l'altra, un cartell que hi diu "Jo no". Diem a les persones participants que hauran d'anar a una punta o altra de l'aula, depenent de què responguin a la pregunta. En aquest exercici no hi ha l'opció de quedar-se al mig. Els i les participants han de decidir entre "Jo" i "Jo no". Matisem que després de les preguntes que fem nosaltres, ells i elles també en podran fer. Deixem clar que tenen l'opció de mentir quan no se sentin còmodes amb una pregunta.

Ronda de preguntes (10 min): comencem amb les preguntes (són al final de l'apartat).

Descripció pas a pas

Després de cada pregunta és important quedar-se quiet/a i observar qui hi ha a cada grup. Es visibilitza el sentiment de pertinença a grups diferents per motius diferents.

Recapitulació (10 min):

Un cop acabades les preguntes, deixem que el grup faci les seves preguntes. Adverteix que han de ser preguntes acceptables per al grup. No facis moltes preguntes o perdran l'interès. Preguntes per a la recapitulació:

- Què se sent quedant-se sol o sola o en un grup petit a una banda?
- Què se sent estant en un grup nombrós a una banda?
- Què us ha impactat?
- Què us ha sorprès?
- Si algú ha fet alguna pregunta, pregunta-li com s'ha sentit quan ha fet la pregunta. Totes les preguntes han significat el mateix per a tu?
- Hi ha algun grup social amb el que no comptàveu al principi de l'exercici i amb el qual us hagueu sentit identificats o identificades? Expliqueu quins.
- Per què són importants aquests grups socials per a vosaltres?
- Hi ha diferències entre les avaluacions individuals i les avaluacions socials de les diferents característiques i contexts?

Idees de preguntes:

- Qui té més d'un germà o germana?
- Qui ha necessitat ajuda algun cop?
- Els progenitors de qui viuen a la mateixa casa?
- Qui ha sigut delegat/da de classe?
- Qui viu al municipi on va néixer?
- Qui ha fet un vídeo a TikTok?
- Qui parla més de tres idiomes?
- Els pares/mares de qui tenen estudis?
- A qui li agrada la música pop?
- Qui ha plorat alguna vegada?
- A qui li agrada anar de concert?
- Qui ha reconfortat algú alguna vegada?
- Qui té un músic com a referent?
- Qui ha estat en un altre continent?
- Qui toca un instrument musical?
- Qui entra a les xarxes socials cada dia?
- Qui creu que la música fomenta l'equitat de gènere?
- A qui li agrada portar joies?
- Qui creu que la música reproduïx estereotips de gènere?
- Qui té un autògraf d'alguna celebritat?
- Qui ha cuidat dels seus germans o germanes alguna vegada?
- Qui ha muntat a cavall?
- Qui ha generat un conflicte alguna vegada?
- Qui va amb transport públic a l'escola cada dia?
- Qui s'ha barallat amb algú alguna vegada?
- Qui va a algun lloc de culte?
- Els pares/mares de qui han nascut en un altre país?
- Qui ha fet d'interpret per a algú?
- Qui ha actuat en un escenari?
- Qui s'ha pintat les ungles alguna vegada?
- Qui ha donat algun petó?
- Qui ha mentit durant aquest exercici?
- Qui està enamorat/da?

Adaptació i variació

Les persones participants poden fer preguntes. Per fer l'activitat en línia, traduïm el "Jo" i el "Jo no" al llenguatge corporal. "Jo" = tapar la càmera, "Jo no" = quedar-se a la pantalla.

Consells i trucs

L'activitat *Jo - Jo no* emprà preguntes personals que poden ser difícils de respondre. Recalca que està permès mentir. És important haver creat una atmosfera segura i de confiança abans de posar-la en pràctica.

A simple vista, sembla un mètode senzill, però pot donar peu a afirmacions molt personals. La moderadora o el moderador ha de saber com gestionar-ho i posar als i les participants en un context social si fos necessari.

S'ha de tenir en compte que les preguntes fan referència a experiències molt personals i probablement doloroses. S'ha de plantejar la possibilitat de no participar en l'activitat o en certes preguntes.

Recursos i bibliografia

Busche, Mart (ed.) (2009): *PeerThink. Manual. Daphne II Project, PeerThink – Tools and resources for an intersectional prevention of peer violence*. Consultat a <http://www.peerthink.eu/peerthink/>, el 10/01/2023.

Blickhäuser, Angelika; von Bagen, Henning (ed.) (2006): *Mehr Qualität durch Gender Kompetenz. Ein Wegweiser für Training und Beratung im Gender Mainstreaming*. Königstein/Taunus.

03 Tres grups de música que ens agraden

Durada

20 minuts (depèn de la mida del grup)

Temps i situació

Aquest mètode es pot posar en pràctica a l'inici d'un seminari o projecte per conèixer-se entre participants. També és apte per a grups que ja es coneixen (per formar grups nous o dinàmiques noves). Els i les participants veuran que tenen coses en comú. Per exemple, descobriran que tenen els mateixos gustos musicals, cosa que abans no sabien. Aquest mètode no requereix coneixements previs ni un nivell concret. Es pot fer amb grups d'iniciació o amb grups avançats.

Temes

Diversitat, diferències i semblances inesperades, interseccionalitat

Objectiu i propòsit educatiu

Les persones participants es coneixen i es visibilitza el fet de pertànyer a grups socials diferents. Segons les seves respostes, exposades en grups petits, per exemple, sobre quins o quines artistes els agraden, es pot visibilitzar la diversitat i la interseccionalitat.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Conèixer la resta de participants
- Visibilitzar diverses afiliacions del grup
- Mostrar sensibilitat envers les diferències
- Reconèixer les diferències

Preparació i material educatiu

Res

Descripció pas a pas

Introducció (2 min):

- Com a moderadors o moderadores, presentem el mètode com una manera de conèixer-se i expliquem que el tema central són les afiliacions socials. Fem que es posin en parelles o grups de tres.
- Els i les participants es posen en parelles o en grups reduïts per treballar (3 min). Cada parella o grup ha de trobar tres músics/grups de música que agradin a tots i totes les participants. Si no se'ls acut res, nosaltres, com a moderadors o moderadores, podem oferir suggeriments (p. e.: potser els agrada algun o alguna cantant d'èxit actual), però també els has d'animar a anar més enllà, a buscar grups més alternatius i menys coneguts.
- Depèn del temps disponible, podem fer que canviïn de parella o de grup i que tornin a buscar tres que els agradin. Podem repetir el procés (5 min).

Descripció pas a pas

- Després d'haver trobat diversos/es músics que agradin als i les membres de les parelles o grups, tothom seurà en una rotllana per intentar trobar tres músics que agradin al grup sencer. Algú fa una proposta (p. e.: "aquest músic ens agrada a tots i totes") i pregunta si tothom hi està d'acord per veure si hi ha discrepàncies i acceptar-les (10 min).
- Si hi ha temps també es pot debatre per què al grup agraden els/les músics que han mencionat.

Adaptació i variació

Si hi ha temps suficient, pots fer que cada participant s'ajunti al menys un cop amb tothom en un grup reduït.

Consells i trucs

A simple vista, sembla un mètode senzill, però pot donar peu a afirmacions molt personals. La moderadora o el moderador ha de saber com gestionar-ho i posar als i les participants en un context social si fos necessari.

En una versió en línia, els i les participants poden trobar coses en comú a través del xat o en un fòrum.

Recursos i bibliografia

El mètode *Tres grups de música que ens agraden* l'ha adaptat l'equip d'*Engaged in Equality*. El mètode es basa en el mètode *Tres coses en comú* d'Olivier Malcor. Per veure el mètode original: Malcor, Olivier (2019): *Scripting violence, rehearsing change – Games and theatrical tools to work with perpetrators of gender-based violence*. https://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/re-dakteure/Training/Games_Theatrical_Tools_Manual.pdf

INI CIA CIÓ

Mètodes d'iniciació

Els mètodes d'iniciació no requereixen cap coneixement previ. Els mètodes d'aquesta secció tracten els rols i estereotips de gènere, les relacions i el paper del suport dels amics i amigues, la comunicació i la resolució de conflictes, la violència i la discriminació. Els mètodes com *Pautes per analitzar vídeos musicals des d'una perspectiva de gènere crítica* i *Gènere i cultura popular* fan referència a l'ús de la música i la cultura popular com a mitjà per potenciar el pensament crític i les reflexions dels i les adolescents. Altres mètodes, com *Estimada Anna*, també tracten la intervenció com a espectadors/es.

Els mètodes es poden implementar per separat o com una continuació. Per exemple, *Homes* de veritat* i *Gènere i cultura popular*.

04 Homes* de veritat

Durada

40 minuts (depenent de la mida del grup)

Temps i situació

No fa falta cap preparació. Aquest mètode pot servir per començar. Les persones participants poden compartir les seves experiències i expectatives de la masculinitat.

Temes

Masculinitats hegemòniques, masculinitats empàtiques, estereotips de gènere, aspectes de cura

Objectiu i propòsit educatiu

- Comprendre la diversitat de masculinitats.
- Reflexionar sobre la dificultat de desenvolupar i personificar els estereotips de gènere.
- Reflexionar sobre les característiques d'una forma de masculinitat hegemònica i debatre com es podria canviar.
- Fer evident la masculinitat empàtica. Reflexionar sobre les característiques que els agraden dels homes* que coneixen (solen estar relacionades amb les relacions, emocions i vida personal).

Resultats d'aprenentatge esperats

Aquest mètode ajuda els i les participants a reflexionar sobre les característiques del concepte tradicional i hegemònic de masculinitat. Es consciència sobre aspectes relacionats amb les relacions, emocions i vida personal de la masculinitat. L'aprenentatge principal hauria de ser que els homes* de veritat solen ser homes* que es preocupen per la resta.

Preparació i material educatiu

Paper i bolígrafs per a totes les persones participants

Descripció pas a pas

1. Preparem bolígrafs i papers per a totes les persones que participin.
2. Escriure sobre "homes* en general" (5 min). Repartim paper i bolígraf per a tothom. Demanem que numerin les cares del foli amb un 1 (la cara de davant) i un 2 (la cara de darrere).

Demanem a les persones participants que pensin en idees socials i expectatives dels homes* i que les apuntin a la pàgina 1. *"Com creus que hauria de ser un home* de veritat? Què és típic masculí? Descriu-ho a la primera pàgina"*.

3. Escriure sobre un home* que els agradi (5 min). Demanem a les persones participants que pensin en un home que els caigui bé i que el descriguin a la pàgina 2. *"Penseu en una persona masculina del vostre grup d'amics, família, escola o d'on sigui que us caigui molt bé. Escriviu a la pàgina 2 per què us agrada"*.
4. Llegir les idees de tothom (5 min). Demanem a les persones participants que facin una bola amb el seu full i que la tirin a algú perquè la llegeixi. D'aquesta manera llegiran idees d'altres persones. Repetir-ho diverses vegades.
5. Formar grups de dos i parlar sobre conceptes masculins (10 min). Cada participant ha de trobar una parella (si pot ser, millor que no es coneguin gaire) i parlar amb ella durant 10 minuts sobre les qüestions següents:
 - Les característiques que hem apuntat a la pàgina 1 són les mateixes que hem apuntat a la pàgina 2?
 - En què s'assemblen i en què es diferencien?
 - Si són diferents, què significa?
6. Debat (15 min). Els i les participants comparteixen què han après amb l'escriptura, lectura i intercanvi d'idees sobre els homes* en general i sobre els homes* que els agraden.

Durant el debat, es pot parlar de:

- Masculinitat típica i masculinitat a la vida real (representació de conceptes socials, sacrificis que fa l'home* per complir amb les expectatives de dominant de la ideologia masculina...).
- El canvi de la idea de masculinitat al llarg del temps i les diferències en diferents societats.

- La masculinitat hegemònica contra altres formes de masculinitat devaluades (masculinitat que es mostra dominant en qualsevol moment, pocs homes* compleixen amb l'ideal).

Diversitat en les masculinitats (p. e. en relació a la classe social, l'edat, l'estatus familiar, la identitat ètnica o l'estat d'immigració)

- Masculinitats empàtiques (autoconceptes i estructures socials que fan possible/impossible que els homes* adoptin valors empàtics en la seva vida privada i laboral).
- Masculinitats i vulnerabilitat.

Aquest mètode sempre hauria d'acabar amb una reflexió sobre què han viscut els i les participants i com s'han sentit. No acabar amb el mètode sense un final clar (dient als participants que deixin de fer el seu paper) i sense preguntar com se senten.

Adaptació i variació

Versió en línia: el debat es pot dur a terme en parelles. Cada participant treballa amb el seu foli. La reflexió es pot fer en parelles. Més tard, es poden compartir les impressions amb tot el grup.

Consells i trucs

Els moderadors i les moderadores tenen coneixements sobre els conceptes de masculinitat hegemònica i masculinitat empàtica. Així doncs, les persones moderadores han de compartir el que saben sobre les normes de gènere i les expectatives de la masculinitat.

Recursos i bibliografia

Una variació de:

Bissuti, Romeo, Wöfl, Georg (2011): *Stark! Aber wie? Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention*, Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (Abteilung GM/Gender und Schule) Vienna, 2nd Edition. Consultat a <https://www.give.or.at/material/stark-aber-wie-methodensammlung-und-arbeitsunterlagen-zur-jungenarbeit-mit-dem-schwerpunkt-gewaltpraevention/>, el 30/03/2023.

Holtermann, Daniel (ed.) (2019): *Boys in Care. Strengthening Boys* to Pursue Care Occupations. A handbook for teachers and vocational counsellors working with boys* and multipliers for gender sensitive vocational orientation*. Consultat a https://www.boys-in-care.eu/fileadmin/BIC/General/Boys_in_Care_2019_Strengthening_Boys_to_pursue_Care_Occupations_-_Manual_onlineversion.pdf, el 05/01/2023.

05 Espais sense gènere

Durada	90 minuts
Temps i situació	En qualsevol moment del dia.
Temes	Rols, estereotips, discriminació, violència
Objectiu i propòsit educatiu	Aquest mètode comporta un anàlisi de diversos espais (casa, escola i un espai públic, un concert) des d'un punt de vista interseccional i de gènere. L'objectiu principal és conscienciar sobre la relació que hi ha entre els rols de gènere i el disseny dels espais domèstics, comuns i públics. La intenció és demostrar que el sistema capitalista, patriarcal i racista juga un paper fonamental a l'hora de condicionar el tipus de relació que establim amb aquests espais i el tipus d'experiència que vivim en ells, cosa que genera desigualtats i privilegis.
Resultats d'aprenentatge esperats	Els resultats d'aprenentatge esperats són els següents: <ol style="list-style-type: none">1. Expandir el coneixement i la capacitat d'identificar el sexisme i la discriminació que es viu a diari en espais de la vida quotidiana.

Resultats d'aprenentatge esperats

2. Conscienciar sobre els privilegis i desigualtats que condicionen experiències en llocs diferents i ser capaç de reflexionar sobre el tema.
3. Reforçar la cohesió del grup i comprometre's a fer un canvi social per promoure llocs inclusius i segurs.

Preparació i material educatiu

- Folis
- Bolígrafs
- Plànol del centre educatiu (si és possible)
- Notes adhesives
- Tisores
- Gomets de formes i colors diferents

Descripció pas a pas

Introducció

Els i les participants es dividiran en tres grups. En cada grup hi haurà, en la mesura que sigui possible, diversitat de gènere, d'orientació sexual, d'origen, diversitat funcional i de context social.

El primer grup treballarà en una casa, el segon, en un centre educatiu, i el tercer, en un concert de música (seguretat mentre s'està de festa, espais segurs en esdeveniments grans, consum d'alcohol i drogues, violències masclistes...).

Part 1 – Presentació (20 min)

Es treballarà en tres taules grans o, si a tothom li és possible, a terra.

En un foli gran, un grup dibuixarà el plànol d'una casa; un altre grup, el d'una planta de l'institut amb el pati; i l'últim grup, el d'un concert, un espai públic (carrers, transport públic, espais segurs, festa...). Els plànols poden ser detallats o esquemàtics i han d'incloure el nom dels espais. Si tot l'alumnat pertany al mateix institut, es pot utilitzar el plànol de l'edifici i de la zona que l'envolta. En comptes de dibuixar, també hi ha l'opció de marcar a terra, amb cinta de paper, el perfil d'aquests espais. Quan els plànols estiguin fets, cada grup indicarà quines activitats es duen a terme en cada espai (amb notes adhesives o escrivint-hi directament a sobre).

Part 2 – Treball en grup (40 min)

Cada grup treballarà sobre les preguntes següents:

A. Anàlisi

1. Observació general:

- A qui trobem en cada espai i quines activitats s'hi duen a terme?
- Quines activitats solen fer els homes*/nois*? Quines activitats solen fer les dones*/noies*?
- Creus que tothom pot accedir a aquest espai i viure-hi la mateixa experiència?
- Creus que hi ha situacions violentes o sexistes?

Quan es refereixin a una persona, han de concretar al màxim i especificar gènere, edat, origen, diversitat funcional, etc. Això es pot representar gràficament d'alguna manera: p. e. amb segells o gomets de diverses formes segons el gènere (dona*, rodona; home*, triangle i no-binari, quadrat) i de diversos colors segons l'edat. Al costat es poden escriure les diversitats que el grup cregui convenients.

2. Experiència personal:

- Com et sents en aquests espais? Què hi fas? Amb qui?
- Quins t'agraden i quins no? Per què?
- T'agradaria compartir alguna experiència que hagis viscut en aquests espais?

B. Propostes

- Com creus que es podrien millorar aquestes situacions?
- Com faries aquests espais més inclusius i equitatius?
- Quines estratègies conjuntes es podrien dur a terme?

Debat final i fi de l'activitat (30 min)

Els grups comparteixen la informació i es defineixen possibles accions.

Adaptació i variació

Preferiblement, aquest mètode s'hauria de dur a terme en persona. Tot i això, si només es pogués fer en línia, es podria adaptar parlant per xat en grups petits i fent servir un programa de dibuix.

Consells i trucs

En funció de si s'ha treballat abans el concepte d'urbanisme feminista, es pot fer una petita introducció per explicar els conceptes de sexe, gènere i interseccionalitat, així com conceptes relacionats amb l'edificació urbana feminista. Podeu consultar el punt 2 de la guia i els recursos següents:

https://www.youtube.com/watch?v=dI4TOC_PMMBA

<https://www.youtube.com/watch?v=aAvQ49aQ6vc>

https://www.youtube.com/watch?v=v9bnXS_JCBCs

Recursos i bibliografia

El mètode *Espais sense gènere* l'ha adaptat l'equip d'*Engaged in Equality*. L'original està basat en: Gerard Coll-Planas, Rodó-Zárate, Maria, García-Romeral, Gloria (coord): *Mirades polièdriques. Activitat 6. Espais sense gèneres*. Pàgina 58. Consultat a <https://mon.uvic.cat/miradespoliedriques/files/2021/11/Guia-Mirades-poliedriques-CAT-def.pdf>, el 12/01/2023.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Millorar les habilitats empàtiques i comunicatives en adolescents.
- Desenvolupar la capacitat d'identificar signes de comportaments abusius i violents.
- Treballar en la responsabilitat personal i en eines pràctiques per ajudar i aconsellar companys i companyes.

Preparació i material educatiu

- Retoladors
- Pissarra

06 Estimada Anna

Durada

30 minuts

Temps i situació

Aquest mètode es pot dur a terme en qualsevol moment del dia. No requereix coneixements previs de cap tema en concret.

Temes

Habilitats comunicatives, intervenció de testimonis, rols i estereotips de gènere, discriminació, violència

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu d'aquesta activitat és fomentar la intervenció de testimonis entre adolescents quan un amic o una amiga explica una situació d'abús o violència. La intenció és reflexionar sobre la necessitat d'ajudar a companys i companyes a identificar una relació d'abús i oferir eines per donar suport a la víctima.

Descripció pas a pas

Descripció del mètode

1. Demanem als i les participants que imaginin que una amiga molt propera els ha enviat un missatge explicant que el seu xicot* ha fet alguna cosa que l'ha molestat i no sap què fer.

Hola, Cris. Com estàs? Últimament el meu xicot està molt antipàtic amb mi, es va enfadar perquè vaig sortir amb dos amics. Està molt gelós. Ja li he dit que a mi només m'agrada ell, però no em creu. No sé què fer. M'agrada molt, però aquesta situació em té molt preocupada.

2. Per començar, demanem un voluntari o voluntària per llegir el missatge en veu alta. Quan tothom hagi entès la situació descrita al missatge, la persona moderadora anima els i les participants a debatre quin consell podrien donar-li a la seva amiga.

- La persona moderadora fomenta el debat entre els i les participants i els fa pensar en consells sòlids i realistes. Durant el debat, la persona moderadora intentarà tractar els estereotips de gènere i les actituds que vagin sorgint.

Preguntes per al debat:

- Què està passant?
- La teva amiga hauria d'intentar parlar amb el seu xicot* sobre la relació perquè torni a confiar en ella?
- La teva amiga hauria de seguir amb la relació?
- La teva amiga o el seu xicot* necessiten ajuda? De qui? Com la o el podem ajudar?

Adaptació i variació

Els temes a tractar es poden adaptar a les necessitats i interessos del grup d'adolescents. Amb aquest mètode es poden abordar diversos temes: la violència en línia, els cels, els comportaments controladors, la violència o l'assetjament sexual, la violència psicològica...

Consells i trucs

S'ha de tenir en compte que, durant l'activitat, un o una adolescent podria compartir una situació violenta que hagi viscut com a víctima o testimoni. S'ha d'estar pendent per identificar aquestes experiències violentes i encarar-les correctament.

Recursos i bibliografia

Aquest mètode és una adaptació del mètode "Dear Abby". Pots veure el mètode original aquí:

Fundació Surt (ed.) (2013): Empowering Care Handbook: "[Handbook for professionals. Empowering girls in Residential Care](#)".

**07 Per què ho vull?
Perquè ho vull!**

Durada

90 minuts

Temps i situació

És una activitat complicada, així que és millor fer-la al matí o en algun moment en què els i les participants estiguin motivats i plens d'energia.

Temes

Violència estructural, prejudicis, adolescència

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu d'aquest mètode és conèixer la relació entre els diferents tipus de violència estructural, com la masculinitat, el racisme i la grassofòbia. També reflexionarem sobre l'impacte dels estàndards de bellesa i la pressió estètica en els i les adolescents, posarem a prova la normativitat i fomentarem una visió positiva per assolir l'acceptació social.

Resultats d'aprenentatge esperats

S'esperen els resultats següents:

- Conscienciar sobre els prejudicis i estereotips que construïm inconscientment i rebutjar-los.
- Entendre la interseccionalitat i la diversitat com valors positius i enriquidors per a la societat.
- Interpretar els cossos, les persones i les aparences d'una manera més positiva i realista, tenint en compte les creences i suposicions normatives.

Preparació i material educatiu

- Ordinador portàtil amb connexió a internet
- Projector
- Altaveus
- Folis en blanc
- Bolígrafs
- Taules i cadires
- Cartolines amb la descripció de cada personatge
- Una taula per classificar la informació i els apunts per fer un debat (mirar el final de la secció següent)

Descripció pas a pas

Introducció (15 min)

Per presentar l'activitat es recomana fer una pluja d'idees sobre les diferents característiques que existeixen per classificar les persones: identitat de gènere, ètnia, aparença física, expressió de gènere, vestimenta, origen cultural, orientació sexual, diversitat funcional... Quines suposicions en fem, d'allò que veiem?

Treball en grups reduïts (20 min)

Es formen grups petits (d'entre 5 i 8 membres) i repartim una cartolina amb la descripció d'un personatge a cada grup (són al final d'aquesta secció). Els i les participants reflexionaran sobre els personatges en grups petits contestant les preguntes següents i emplenant una taula que haurem repartit prèviament:

- Quines coses fa el personatge per obligació? Quines altres coses fa perquè vol?
- Creus que fan coses per cridar l'atenció o per complaure la resta?
- Creus que podria fer alguna cosa per canviar la situació?
- A quin tipus de discriminació creus que podria estar sotmès el personatge? Posa'n un exemple.
- Què més podries saber de la vida d'aquest personatge? Per què? Posa'n un exemple.

Segons el temps que tingueu per fer l'activitat o les qüestions que s'hagin de tractar, podeu treballar només amb alguns dels personatges o repartir els quatre personatges a grups diferents.

Debat i reflexions (40 min)

Cada grup explicarà a la resta què ha escrit a la taula i emplenarà la seva casella a la pissarra, on hi haurà les respostes de tots els grups. Després obrim un debat d'acord amb els objectius i les preguntes específiques que s'han proposat per a cada grup (veure la part final d'aquesta secció).

Final (15 min)

Per finalitzar l'activitat, farem un resum de les idees principals que han sorgit durant el debat, ressaltant la responsabilitat individual i de grup a l'hora de no discriminar ni excloure la classe:

- Ser conscients de les nostres aparences i cossos més enllà dels valors estètics i els estàndards socials.
- Crear estratègies col·lectives i xarxes de suport en contra de la discriminació (cal emfatitzar la responsabilitat individual i de grup per a què a la classe no hi hagi lloc per a l'exclusió i la discriminació).

A) DESCRIPCIÓ DELS PERSONATGES I PREGUNTES PER GUIAR EL DEBAT



PERSONATGE 1: MINA

A la Mina li encanta escoltar música i fer grafitis. És una noia* grassa i sempre va amb roba ampla. És lesbiana, ja ha sortit de l'armari.

Temes que es poden tractar:

- Reconèixer la grassofòbia i el seu impacte.
- Centrar-se en la LGTBIfòbia quan una persona del col·lectiu LGTBI+ fa pública la seva orientació sexual.

Per incitar el debat:

- Per què s'utilitza la paraula "gras" o "grassa" com un insult? Per posar en valor la diversitat de cossos hem de poder dir que hi ha persones grasses, sense emprar eufemismes i ressaltant que no s'hauria d'utilitzar com un insult.
- No hauríem de suposar que estar gras o grassa implica tenir un diagnòstic mèdic desfavorable o problemes de salut.
- Què en pensem, de que porti roba ampla? La porta perquè té un estil urbà? La porta per amagar que es grassa? La porta perquè és un estil masculí? Per què ens importa?
- Per respondre a les possibles crítiques pel fet d'haver fet pública la seva orientació sexual (o per ser LGTBI+), hauríem de remarcar que, si no fos explícit, la gent assumiria que és cisgènere i heterosexual.



PERSONATGE 2: GABRI

El Gabri mai ha mostrat interès per les típiques activitats que fan els nois* de la classe. Li agraden els colors vius i té una expressió molt femenina. És una persona molt alegre, però li molesta que sempre li preguntin per la seva orientació sexual.

Temes que es poden tractar:

- La diferència entre l'expressió de gènere i l'orientació sexual.
- Reconèixer el rebuig social cap a una expressió de gènere no normativa.
- La pressió social per sortir de l'armari.

Per incitar el debat:

- Què és l'expressió de gènere? Per què algunes expressions sembla que determinin la nostra orientació sexual?
- Què passa si un gai o una lesbiana té una expressió de gènere no normativa? Creus que s'enfrontarà al rebuig social?
- Per què quan identifiquem una persona amb una expressió de gènere no normativa, d'alguna manera insistim perquè surti de l'armari? Quines preferències o identitats haurien de sortir de l'armari i quines es donen per suposades?



PERSONATGE 3: SAMIRA

A la Samira li agrada molt portar tops i roba ajustada i ballar *twerking* a l'hora del pati. Es depila les cames i les aixelles i va a classe maquillada cada dia.

Temes que es poden tractar:

- Els estàndards de bellesa femenina i l'impacte de la pressió estètica.
- La falsa suposició que el *twerking* és una provocació sexual i l'estigmatització de certes maneres de vestir.

- La relació de l'estigma de la sexualitat femenina amb les desigualtats de gènere.

Per incitar el debat:

- Quins missatges reben els i les participants des de l'escola pel que fa al codi de vestimenta? Són els mateixos per a noies* que per a nois*? Per què?
- Quin tipus d'actituds o valors sexuals associem a aquest tipus de roba i de ball? Provocació, sexualització del cos, heterosexualitat, etc.
- Depilar-se és opcional? Per què el pèl corporal d'una noia* es considera lleig o brut?
- Quin tipus de cos hem assumit que té la Samira? Les persones que no encaixen en els estàndards de bellesa poden vestir amb roba ajustada i ballar *twerking*?



PERSONATGE 4: ÀLEX

L'Àlex és una persona molt oberta i popular a classe. Està en forma i puja fotos a les xarxes socials ensenyant el seu cos, roba de marca i la seva moto nova.

Temes que es poden tractar:

- L'exposició a les xarxes socials. Considerar en quins casos hi està relacionada la pressió social (la importància donada a estar en forma, al materialisme i a sentir-se reconegut).
- Els estereotips associats a una expressió masculina típica.
- Introduir el factor del nivell econòmic i classe social a través de la roba.

Per incitar el debat:

- Quin impacte tenen aquest tipus d'imatges? Què intenta mostrar l'Àlex? Quines reaccions espera?
- Quin tipus de cossos i postures veiem a les xarxes socials? Quins ens manquen? Quins estan socialment acceptats?

- Creus que vol lligar o lliga molt? Quina diries que és la seva orientació sexual?
- Com relacionem la roba de marca amb l'estatus econòmic de la família? Sempre s'associa a persones d'un estatus socioeconòmic alt?

B) Taula per al debat

Què estan fent per... ?	MINA	ÀLEX	GABRI	SAMI
Perquè volen.				
Perquè s'hi veuen obligats.				
Per cridar l'atenció.				
Per agradar a la resta.				
Per canviar la seva situació.				
Per una possible discriminació.				
Més informació				

Adaptació i variació

Aquesta activitat es podria fer en línia a través d'un programa per fer videoconferències.

Consells i trucs

És fonamental que la persona moderadora estigui familiaritzada amb els conceptes que es tracten en aquesta activitat. Es recomana que la persona moderadora faci una simulació prèvia amb altres moderadors i moderadores o amb un altre grup per tenir en compte les possibles respostes o reaccions del grup.

També és molt important que la persona moderadora sàpiga engrescar el debat tenint en compte els objectius i les preguntes proposades per a cada personatge. A més a més, ha hagut d'haver identificat i superat els seus propis prejudicis per no fomentar missatges discriminatoris.

Consells i trucs

S'ha de tenir en compte que, durant l'activitat, un o una adolescent podria compartir una situació violenta que hagi viscut com a víctima o testimoni. S'ha d'estar pendent per identificar aquestes experiències violentes i encarar-les correctament.

Recursos i bibliografia

Aquesta activitat ha sortit de:

Gerard Coll-Planas, Rodó-Zárate, Maria, García-Romeral, Gloria (coord): *Mirades poliedriques*. Activitat 5. Per què vull? Perquè vull! Pàgina 53. Consultat a <https://mon.uvic.cat/miradespoliedriques/files/2021/11/Guia-Mirades-poliedriques-CAT-def.pdf>, el 12/01/2023.

Recursos addicionals:

Desaprenent. Una mirada feminista a l'etapa secundària (<https://salutsexual.sidastudi.org/resources/inmagic-img/DD55195.pdf>)

Camins. Una mirada crítica a l'educació des d'una perspectiva intercultural i de gènere (<https://mon.uvic.cat/miradespoliedriques/files/2020/05/Guia-Camins.pdf>)

08 Què és l'amor?

Durada	La part essencial d'aquest mètode es pot dur a terme en 60 minuts, però es pot allargar depenent del temps emprat per al debat.
Temps i situació	Aquest mètode requereix concentració, ja que els i les participants treballaran en grups petits i debatran entre ells abans de presentar les seves conclusions a tot el grup.
Nivell	És un mètode de nivell més avançat, però es pot adaptar depenent de l'edat de l'alumnat.
Temes	Correcte i incorrecte, comportaments tòxics, relacions de qualitat, amor
Objectiu i propòsit educatiu	El jove que inicia la seva primera relació romàntica o sexual normalment no té la capacitat ni el coneixement necessari per establir una relació plena i de qualitat amb una parella. És fonamental no parlar només de les conseqüències negatives d'una relació, també s'ha d'ensenyar als i les adolescents què constitueix una relació sana i els seus beneficis. A la gent jove normalment li costa reconèixer què és una relació de qualitat i aquest exercici els pot servir d'ajuda.

Resultats d'aprenentatge esperats

L'alumnat podrà debatre i aprendre què és un comportament acceptable i què no ho és en relació a les expressions d'amor cap a una parella en les relacions romàntiques que tinguin en l'adolescència i més endavant.

Preparació i material educatiu

Retoladors i pissarra

Descripció pas a pas

Introducció (5 min)

- La persona moderadora explica l'exercici i apunta les normes.

Descripció del mètode (30 min)

- Divideix els i les participants en grups reduïts (grups de 4 o 5, depenent de quants siguin a classe).
- Demana als i les participants que debatran les qüestions en grups (es poden escriure a la pissarra).
- Com ens comportem quan estimem algú (en una relació adolescent, no en una relació pare/mare-fill/a)?
- Com demostrem que la nostra parella ens atrau i que l'estimem?
- Deixa que apuntin tots els comportaments que creguin que representen l'amor cap a la parella.

Resultats d'aprenentatge esperats

Reflexió/debat (25 min)

- Cada grup presentarà les seves conclusions.
- Pots iniciar un debat sobre què és l'amor i com l'expressem.

Adaptació i variació

Aquest mètode funciona millor en persona. En un entorn digital és important fer servir un programari que permeti dur a terme una pluja d'idees conjunta (p. e. MIRO o MURAL) i també xats a banda perquè els grups puguin parlar. S'hauria d'afegir temps extra per resoldre problemes tècnics (so, connexió a internet, etc.).

Consells i trucs

És important estar al corrent de les modes en les relacions adolescents (p. e. el *sexting* o l'intercanvi de fotografies explícites) i preparar-se per poder respondre preguntes importants.

Gran part del jovent pensa que la gelosia i els comportaments controladors són senyals d'amor i passió que poden semblar desitjables. Durant el debat, pots abordar el concepte de la gelosia. És important deixar clar que la gelosia no és una mostra d'amor, sinó una advertència que pot acabar en una relació abusiva. La gelosia és un sentiment que sent tothom i que no s'hauria d'estigmatitzar. Tot i això, podem i **hem de** controlar la manera en què reaccionem a aquest sentiment i no exercir violència ni altres mètodes de control cap a l'altra persona.

Consells i trucs

És un sentiment que sentiran més d'un cop, però que no justifica certes actituds i comportaments. La clau és establir la diferència entre què sentim i com reaccionem a aquest sentiment.

Recursos i bibliografia

Tsirigoti, Antonia, Petroulaki, Kiki, Ntinapogias, Athanasios (2015): *Master Package "GEAR against IPV". Booklet III: Teacher's Manual*. (Rev. ed.). Athens: European Anti-Violence Network. (p.93). Consultat a <https://www.gear-ipv.eu/educational-material/master-package>, el 03/01/2023.

Cason, Elena, Kowalova, Jana (2017): *Love and Respect - Preventing Teen Dating Violence*, (p21-22). Consultat a https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1643/Prevention%20of%20Teen%20Dating%20Violence%20Handbook.pdf, el 31/03/2023.

09 La història del riu Caiman

Durada

La història del riu Caiman pot durar uns 30 minuts, però és pot allargar fins els 90 o 120 minuts amb parts addicionals de la història.

Temps i situació

La història del riu Caiman és un mètode apte per a qualsevol moment del dia. És un mètode d'iniciació, però aprofundeix més en el contingut del taller.

Temes

Prejudicis, valors, resolució de conflictes sense violència

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu d'aquest mètode és aprendre a autoreflexionar, a definir uns valors propis i a saber com influeixen els estereotips i prejudicis en les decisions d'un mateix. També veurem com es reacciona quan hi ha un xoc de valors. A més a més, el mètode també convida a reflexionar sobre com canvien les decisions si canvien les circumstàncies o la informació.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Autoreflexionar sobre els valors, estereotips, prejudicis, etc.
- Saber com influeix la quantitat d'informació que tenim a l'hora de prendre una decisió.
- Reconèixer la importància de l'escolta activa.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Aprendre per què és important donar explicacions i tenir en compte el poder dels possibles canvis en les decisions.
- Aprendre a resoldre conflictes sense utilitzar la violència.

Preparació i material educatiu

Compartir la història bàsica i la taula per fer la classificació (ja sigui en paper o a través d'un projector).

Descripció pas a pas

Per començar, els i les participants llegiran la història en silenci. Un cop l'hagin llegit, cada persona, per torns, dirà qui creu que és la persona més culpable de la història. Farem una classificació de més culpable a menys culpable a la columna A. Quan ja estigui feta, farem parelles (1, 2, 1, 2) perquè comparin les seves versions i donin arguments per justificar la seva decisió. Si els i les participants canvien d'opinió o l'ordre de la classificació, ho apuntaran a la columna B.

Es duu a terme un debat amb tot el grup.

Perquè els i les participants reflexionin, preguntem: "La vostra decisió hagués sigut diferent si l'Abigail hagués sigut un home*? I si hagués sigut una persona amb diversitat funcional? I si hagués sigut migrant?".

Conclusió: els i les participants seuen en rotllana i comparteixen els seus sentiments.

La història del riu Caiman

Les cròniques de Vilacaiman

de R. P. BIRT

Hi havia una vegada una dona, l'Abigail, que estava enamorada d'un home, en Gregory. En Gregory vivia a la vora del riu Caiman. L'Abigail vivia a l'altra banda del riu. El riu que els separava estava infestat de caimans que devoraven homes i dones. L'Abigail volia creuar el riu per estar amb en Gregory, però, malauradament, el pont ja no hi era.

Així doncs, li va demanar a en Sinbad, el capità d'un vaixell, que la duqués a l'altra vora de riu. Li va dir que ho faria amb gust, però que primer hauria d'anar-se'n al llit amb ell. L'Abigail va rebutjar l'oferta de seguida.

L'Abigail li explicà la història al seu veí de tota la vida, en B.J., qui li digué: "confia en el teu instint i segueix el teu cor". Com que aquest consell no li va acabar de fer el pes, li va explicar el seu dilema a la Vana, una amiga seva. La Vana no volia posar-se enmig d'aquesta situació.

L'Abigail va sentir que la seva única opció era acceptar el tracte d'en Sinbad. En Sinbad va complir amb la seva promesa i va portar l'Abigail fins als braços d'en Gregory.

Quan li explicà a en Gregory l'odissea que va viure per poder creuar el riu, en Gregory la va menysprear, no en va voler saber res d'ella.

Un cop a casa, desfeta i amb el cor trencat, l'Abigail li explicà la seva història a l'Slug. L'Slug, afectat per la història de l'Abigail, va anar a apallissar a en Gregory. El sol es pon per l'horitzó i se sent a l'Abigail riure.

Una adaptació de l'Associació d'Arbitratge Americana

Adaptació i variació

Es pot adaptar el debat de les preguntes. A més a més, es pot continuar amb altres parts de la història i informació addicional que sol canviar la decisió dels i les participants.

És preferible dur a terme l'activitat cara a cara, però també es pot fer en línia.

Recursos addicionals

La ciutat de Vilacaiman, Crisis a Vilacaiman, Joc de rol d'en Gregory i l'Slug, Joc de rol de l'Abigail i la Vana, etc.

Recursos i bibliografia

Basat en la Fundació Ridgewood i adaptat per l'Institut Canadenc de Resolució de Conflictes, amb adaptacions addicionals de l'equip d'*Engaged in Equality*.

10

Pautes per analitzar vídeos musicals des d'una perspectiva de gènere crítica

Durada

60 minuts

Temps i situació

Aquest mètode requereix molta concentració. S'espera que els i les participants se centrin en el contingut del vídeo i de les lletres i que puguin veure i analitzar tots els detalls. És preferible que els i les participants tinguin nocions bàsiques dels rols i estereotips de gènere i dels conceptes de masculinitat i feminitat.

Temes

Estereotips de gènere i rols en la música, feminitat i masculinitat

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu d'aquest mètode és analitzar els vídeos musicals des d'un punt de vista crític i feminista. La intenció del mètode és fomentar el pensament crític i reduir l'acceptabilitat dels estereotips i rols de gènere.

Resultats d'aprenentatge esperats

Els resultats que s'esperen són els següents:

1. Fomentar el pensament crític i l'alfabetització mediàtica.
2. Conscienciar sobre la desigualtat de gènere i el sexisme en la música.
3. Reduir l'acceptabilitat dels estereotips i rols de gènere.

Preparació i material educatiu

- Projector
- Ordinador portàtil
- Altaveus
- Videoclips musicals (descarregats o en línia)
- Lletres de les cançons impreses (i traduïdes a la llengua vehicular si fos necessari)

Descripció pas a pas

Introducció (5 min)

Expliquem l'objectiu i les parts de l'activitat. S'hauria de ressaltar que les guies indiquen diferents aspectes essencials per fer un anàlisi crític dels videoclips, però que no cal seguir-les al peu de la lletra.

Mètode (45 min)

Es divideixen els i les participants en grups reduïts (4-5 persones). Cada grup haurà d'analitzar una part d'un videoclip i cançó.

Cada grup tindrà 20 minuts per veure i sentir el videoclip o per llegir la lletra de la cançó i debatre les qüestions següents:

Part 1: Context

Aquesta part inclou l'anàlisi de tots els aspectes més enllà del producte, de qualsevol element que ens ajudi a entendre el seu significat social i cultural. Per exemple, inclouria investigar si la cançó està inspirada en un poema del segle XIX, si és una resposta a una cançó d'un altre grup, si la cançó ha generat polèmica als mitjans o entre la gent jove... Els i les participants poden buscar aquesta informació a internet.

S'haurien de tenir en compte els aspectes següents:

- Qui és l'artista o artistes? Quin tipus de gènere musical és? Quina és la seva situació en l'escena musical actual?
- Qui és el director del vídeo? On es va gravar? Què en sabem, de la gravació?
- És un producte comercial? Quin és el seu propòsit? A través de quins canals es difon i es consumeix? Quin és el públic objectiu?

Part 2: Lletra

Aquesta part se centra en el contingut de la lletra de la cançó: de què parla, quin missatge dona, etc.

- Temes: Quin és el tema principal? De què parla i de quina forma en parla? Què en penses? Creus que hi ha moltes cançons que parlen del mateix o ofereix un discurs alternatiu?
- Protagonistes: Qui parla? A qui? De quina manera?
- Relacions de gènere: Què diuen els homes*? Què diuen les dones*? Hi veus alguna diferència? Creus que fomenta l'equitat de gènere?

Part 3: Vídeo I (contingut)

Aquesta part se centra en els elements més explícits del vídeo en relació al gènere: què mostra, com i on.

- **Personatges:** Qui apareix al vídeo? Qui són els protagonistes? Quin paper tenen en la història? Hi ha més personatges al vídeo? Qui són? Quin paper tenen? Qui no apareix al vídeo? Trobes a faltar algú?
- **Cossos:** Com són els cossos de la gent que surt al vídeo? Quin aspecte tenen? Quina roba porten? Per què van vestits així?
- **Rols de gènere:** Què fan els homes* i les dones*? Com ho fan? Tenen un rol actiu o passiu? Com interactuen? Com es presenta la feminitat i la masculinitat?

Part 4: Vídeo II (narrativa visual)

Aquest últim bloc se centra en els aspectes més subtils de la narrativa visual, com ara com es presenta la història: estètica, plans cinematogràfics, il·luminació i altres aspectes visuals.

- **Espais:** On són els i les protagonistes? És un espai interior o exterior? Has estat mai en un lloc així?
- **Estètica:** Quin aspecte té el vídeo? Representa una situació realista o és més aviat fantàstica? Què associem a aquest tipus d'estètica?
- **Aspectes formals:** Els colors, la llum i altres aspectes estètics es poden fer servir per reforçar el contingut que es vol expressar.

A continuació, cada grup ha d'exposar els punts principals i conclusions del seu debat davant la resta de grups. S'ha d'incitar a dur a terme un debat obert per integrar els diferents aspectes que s'han ressaltat.

Adaptació i variació

Adaptar aquesta activitat per fer-la en línia és molt senzill. El debat es pot dur a terme en línia a través d'un programa de vídeo-trucades que permeti crear grups a banda.

Consells i trucs

A l'hora d'implementar aquest mètode, hauríem de tenir en compte alguns aspectes:

- No hi ha gèneres musicals sexistes, sinó que hi ha sexisme en la indústria musical. No s'hauria d'estigmatitzar cap gènere musical pel seu context cultural o social.
- S'haurien d'evitar les actituds moralistes i paternalistes. L'objectiu de l'activitat no és rebutjar la música que escolten i ballen, sinó fer que vegin com es perpetua el sexisme a través de la música i quin impacte té.
- Pot ser que un tema generi diferents punts de vista i opinions. L'activitat no ha d'intentar establir un únic punt de vista per a tothom, sinó que ha de fomentar un debat obert i enriquidor per intercanviar perspectives.

Recursos i bibliografia

Es recomana a la persona moderadora que llegeixi articles sobre l'impacte que tenen els estereotips i rols de gènere en la música en els i les adolescents.

11 Gènere i cultura popular

Durada

60 minuts (depenent de la mida del grup)

Temps i situació

Es pot fer després d'un exercici de preescalfament. Requereix concentració.

És un mètode d'iniciació. En aquest mètode poden sorgir preguntes sobre la identitat i els estereotips de gènere. Estaria bé fer l'activitat després de definir i diferenciar sexe i gènere.

Temes

Estereotips de gènere, diversos tipus de violència, violències masclistes, masculinitats empàtiques, no-binarisme (depèn de la selecció de cançons i pel·lícules)

Objectiu i propòsit educatiu

Aquest mètode té com a objectiu reflexionar sobre les expectatives de gènere en la societat, que s'expressen a través de narratives estereotipades i representacions en la cultura popular. Els i les participants reinterpretaran la masculinitat, feminitat i no-binarisme. A més a més, posaran en dubte les normes i estereotips de gènere i ho relacionaran amb el consum i producció de productes audiovisuals i la cultura popular.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Conscienciar sobre els diferents tipus de violències masclistes.
- Tractar sobre els estereotips de gènere que ens afecten.
- Sensibilitzar sobre la influència dels mitjans, les cançons, els vídeos, etc.

Preparació i material educatiu

- Tria de cançons i vídeos
- Reproductor de música
- Cartolines i bolígrafs

Descripció pas a pas

Introducció (5 min)

L'objectiu de la sessió és compartir les nostres actituds i valors sobre el gènere, l'equitat i la violència en la música. Volem saber qui són els vostres cantants masculins preferits i què en penseu dels missatges que transmeten en les seves cançons i videoclips.

L'exercici consta de tres parts: primer intentarem descriure la masculinitat, la feminitat i el no-binarisme entre tots. Després mirarem una sèrie de videoclips i escoltarem cançons per fer un debat. Finalment, tancarem la sessió.

1. Masculinitat/Feminitat/No-binarisme (20 min):

Els i les participants hauran de contestar diverses preguntes en parelles i escriure les respostes en una nota adhesiva. Quan hagin acabat de respondre, poden enganxar les notes adhesives a una pissarra i explicar les seves respostes al grup.

Les preguntes a respondre són les següents:

- Per a tu, què significa créixer en aquesta societat sent un noi*? Coneixes nois* populars? Com són?
- Per a tu, què significa créixer en aquesta societat sent una noia*? Coneixes noies* populars? Com són?
- Per a tu, què significa créixer en aquesta societat sent una persona no-binària*? Coneixes persones no-binàries* adolescents populars? Com són?

Un cop hagin compartit les seves respostes, es poden formular més preguntes al grup per incitar el debat. "Alguns científics diuen que els motius principals de les violències masculines són les normes de masculinitat: ser una persona intrèpida, dura, forta, dominant, aconseguir el que vols, ignorar les persones que semblen dèbils (dones*, col·lectiu LGTBIQA+, migrants, etc.) i eliminar emocions com ara la inseguretat, la por i la tristesa. Per demostrar la seva virilitat, alguns homes* recorren a la violència. Què n'opines, d'això? Tens algun exemple o has tingut alguna experiència que vulguis compartir?".

3. Escoltar música i mirar videoclips (30 min):

Mirarem videoclips i escoltarem música. Després compartirem la nostra opinió sobre aquests vídeos i cançons. Nosaltres, com a moderadors i moderadores, formularem preguntes i donarem el torn de paraula a qui vulgui parlar. Qui tingui alguna cosa a dir, que aixequi el braç. Volem que tothom participi i se senti a gust per expressar les seves idees i opinions amb llibertat. És molt important escoltar els companys i companyes i respectar les seves opinions, encara que nosaltres no pensem el mateix. La intenció no és jutjar ningú, l'objectiu d'aquest debat no és arribar a un consens. Ens interessa saber què en penseu de les persones adolescents en general, no la vostra opinió sobre algú en particular. Alguna pregunta, dubte o comentari abans de començar?

Ara escoltarem les cançons i mirarem els videoclips. Fer preguntes després de cada cançó o vídeo:

- Videoclip 1, representació tradicional dels estereotips de gènere, l'heteronormativitat, el binarisme i la violència
- Videoclip 2, representació de la masculinitat empàtica
- Videoclip 3, representació d'un concepte de gènere no-binari
- Us ha agradat la cançó i el vídeo?
- Com descriuríeu la masculinitat que transmet l'artista? Creieu que es correspon amb el model hegemònic del qual hem parlat abans?
- Quin creieu que és el missatge de la cançó? Us agrada?
 - Per què?
- Canviariéu alguna cosa? Què?

4. Fi de l'activitat (5 min)

L'activitat és a punt d'acabar. Obrirem una ronda de preguntes per concloure. Què diries als teus companys i companyes sobre la masculinitat i la violència? Què es necessita per donar més visibilitat a les masculinitats empàtiques i no-violentes i fer-les més atractives per a la societat? Moltes gràcies per la vostra participació i per compartir el vostre punt de vista amb nosaltres. Esperem que us hàgiu sentit còmodes. Voleu fer algun comentari o pregunta abans d'acabar?

**Adaptació
i variació**

En línia: utilitzar un programari en línia per compartir pensaments a través del xat.

Consells i trucs

Pautes generals per al desenvolupament de la conversa:

- Seguir una estratègia centrada en l'entrevistat o entrevistada amb els moderadors i les moderadores per facilitar l'activitat. Agafar els problemes que sorgeixin i animar els i les participants a desenvolupar-los i reflexionar sobre ells per crear una narrativa il·lustrativa.
- Assegurar que s'explorin tots els temes suggerits amb la màxima profunditat possible.
- Recordem: "A l'hora d'encoratjar els nois per ser crítics sobre les masculinitats hegemòniques, cal subratllar que és important no idealitzar i no comparar els nois com a individuals amb els nois en grup. El que s'ha de ressaltar són les contradiccions en els nois a l'hora de posicionar-se i de ser posicionats per altres grups de nois i pel seu grup. És a dir, hem de veure aquestes contradiccions com aspectes clau per caracteritzar les masculinitats joves actuals. Els nois s'han d'animar a explorar-les i a reflexionar sobre elles". (Frosh et al. 2002, p. 263).
- La selecció de cançons o de videoclips s'ha de fer tenint en compte les necessitats del grup. Els i les participants també poden suggerir temes i artistes. De totes maneres, és important, en cas d'haver-hi representacions explícites de violència o un ús excessiu de llenguatge i imatges discriminatòries, que el grup

tingui l'opció de parar la cançó o el vídeo. Abans de començar es poden comentar les estratègies per interrompre l'activitat amb el grup.

Temes addicionals

Aquest mètode dona el tret de sortida al debat i la reflexió sobre l'heteronormativitat i les normes de gènere tradicionals en la cultura popular. Es pot complementar amb el mètode *Homes* de veritat* per crear un pont cap a exemples reals (per experiència) i positius de masculinitat. En general, dona peu a continuar amb el desenvolupament de les competències mediàtiques. Com poden els i les participants sentir-se segurs consumint música, vídeos i contingut a les xarxes socials? Quines eines necessiten per afrontar narratives i representacions estereotipades? Quin rol tenen els companys i companyes? Quina és la tasca de les escoles i el professorat? Tenen els i les participants alguna expectativa de l'escola i de la classe?

Recursos i bibliografia

Engaged in Equality (2022): *Pautes per a grups focals amb adolescents*. Adaptat per Elli Scambor & Moritz Theuretzbacher.

AVANÇATS

Mètodes avançats

Els mètodes d'aquesta secció aprofundeixen en el tractament del gènere (rols i estereotips) i les expectatives socials, l'anàlisi del conflicte i el rol actiu dels i les adolescents per combatre la violència.

12 Un pas endavant

Durada

La part fonamental d'aquest mètode pot durar uns 30 minuts. De totes maneres, es pot fer servir per començar un debat amb els i les participants i d'aquesta manera pot arribar a durar 60 minuts.

Temps i situació

Aquest mètode no requereix molta concentració i els i les participants s'hi involucren força ràpid.

Nivell

És un mètode flexible. Tot i ser un mètode avançat, es pot adaptar per ser un mètode de preescalfament en funció de l'edat dels i les participants i de com nosaltres, com a persones moderadores, creguem oportú.

Temes

Estereotips de gènere, normes socials, violència

**Objectiu
i propòsit
educatiu**

L'objectiu d'aquest mètode és generar reaccions emocionals en els i les participants i obrir canals de comunicació, ja que les afirmacions estan connectades a rols de gènere rígids, normes socials i violència. És molt important utilitzar el temps de debat per expressar aquests sentiments i tenir un espai per a la reflexió.

**Resultats
d'aprenentatge
esperats**

Els i les participants aprendran a veure la connexió entre els estereotips de gènere i la violència. També veuran com les expectatives socials condicionen els motlles als quals ens veiem obligats a adaptar-nos per aconseguir l'acceptació social.

**Preparació
i material
educatiu**

Dues llistes preparades amb afirmacions relacionades amb els rols de gènere en la societat amb les quals el grup objectiu es pugui sentir identificat. S'hauran de llegir en veu alta, així que serà millor imprimir-les.

**Descripció
pas a pas**

Introducció (5 min)

- Expliquem l'exercici i les normes. Recordem a l'alumnat que ha d'estar en silenci.

Descripció del mètode (20 min)

- Els i les participants formen dues files a classe. Una és la fila dels nois* i l'altra, la de les noies*. Els i les participants trien lliurement si volen fer el paper de noi* o de noia*. Ambdues files han d'estar cara a cara.
- L'exercici comença amb les persones de la fila d'expectativa masculina. La persona moderadora llegeix diverses afirmacions en veu alta, una per una. Si les persones de la fila d'expectativa masculina creuen que els nois* viuen el que s'ha esmentat a l'afirmació, faran un pas endavant en silenci. La persona moderadora deixa uns segons de silenci abans de demanar que tornin a donar un pas endarrere. La persona moderadora llegeix una altra afirmació i segueix així fins que s'acabi la llista per aquest grup.
- Ara es repeteix l'exercici exactament igual, però per als i les participants de la fila d'expectativa femenina.
- Quan acabem, la persona moderadora invita als i les participants a seure abans de començar el debat.

Debat (5-30 min)

Durant el debat, els i les adolescents expressaran i debatran els seus sentiments i pensaments. L'objectiu del debat és reflexionar sobre els rols de gènere rígids i veure com estan connectats amb la violència.

Llista de preguntes / Grup de nois*

Si us plau, feu un pas endavant en silenci:

1. Si creieu que hi ha molts nois* que creuen que no són prou forts, durs o populars.
2. Si creieu que molts nois* entrenen/fan esport per ser més forts i encaixar amb el prototip de cos ideal.
3. Si creieu que a molts nois* els han dit que no plorin.
4. Si creieu que a molts nois* se'ls diu nenassa, marica o gai quan no es comporten com el prototip d'home.
5. Si creieu que a molts nois* se'ls hi diu que han de comportar-se com un home*.
6. Si creieu que molts nois* han sentit la pressió de pegar-se amb algú per demostrar que són homes*.
7. Si creieu que a molts nois* algú els ha fet mal i han fet veure que no els feia mal.
8. Si creieu que molts homes* no mostren empatia o afecte cap a altres homes* perquè tenen por de com quedaria de cara a les persones que els observen.
9. Si creieu que molts homes* amaguen les seves emocions o el seu patiment (físic o mental).
10. ...*Pots afegir altres possibles frases...*

Llista de preguntes / Grup de noies*

Si us plau, feu un pas endavant en silenci:

1. Si creieu que moltes noies* es maquillen i es depilen les cames.
2. Si creieu que moltes noies* porten tacons, vestits ajustats o altres tipus de roba per ensenyar el seu cos i per agradar i ser atractiva per a la resta.
3. Si creieu que hi ha moltes noies* que no se senten prou femenines.
4. Si creieu que moltes noies* fan esport per canviar la forma, mida o pes del seu cos per encaixar en el prototip de cos ideal.
5. Si creieu que moltes noies* es consideren menys importants que un noi*.
6. Si creieu que moltes noies* pretenen tenir menys coneixements o ser menys intel·ligents per no fer quedar malament als nois*.
7. Si creieu que moltes noies* no parlen o són ignorades perquè els nois* dominen la conversa.
8. Si creieu que moltes noies* se senten limitades a l'hora d'escollir una professió o carrera.
9. Si creieu que hi ha nois* que intenten lligar amb noies* de forma pesada a l'escola, el lloc de treball o en espais públics.
10. ...*Pots afegir altres possibles frases...*

Adaptació i variació

Aquest mètode funciona molt bé en persona, però és molt senzill fer-ne una versió en línia. En un entorn digital és important que els i les participants engeguin la càmera i aixequin la mà en comptes de donar un pas endavant. S'hauria d'afegir temps extra per resoldre problemes tècnics (so, connexió a internet, etc.).

Consells i trucs

Aquesta activitat és millor que la dugin a terme moderadors i moderadores que estiguin al corrent de les polítiques de protecció de menors i que sàpiguen respondre de manera adequada en situacions on un/a menor d'edat admeti o faci entendre, a través d'un exercici o debat, que han sigut o són víctimes d'assetjament o violència.

Les llistes d'afirmacions les podem preparar nosaltres, però sempre podem fer servir les llistes que se'ns han proporcionat. Les afirmacions d'aquestes llistes poden contenir continguts sensibles. Potser els i les participants se senten més còmodes si no es coneixen prèviament.

Consells i trucs

Per a nosaltres, com a moderadors o moderadores, ens pot ser útil unir-nos al grup per trencar el gel.

L'exercici s'ha de fer en silenci. Si els i les participants comencen a riure o a fer comentaris en veu alta, els hauríem de dir que, en aquest moment, reflexionin sobre les seves emocions en silenci, que més tard ja parlaran al debat.

Recursos i bibliografia

Tsirigoti, Antonia, Petroulaki, Kiki, Ntinapogias, Athanasios (2015). *Master Package "GEAR against IPV"*. Booklet III: Teacher's Manual. (Rev. ed.). Athens: European Anti-Violence Network. (p.67). Consultat a

<https://www.gear-ipv.eu/educational-material/master-package>, el 28/11/2022.

Schad, Ute (2006). *Männer, Machos, Memmen*. München: Kreisjugendring München-Stadt. Consultat a

https://www.kjr-m.de/wp-content/uploads/2006/07/doku_maenner_machos_memmen.pdf, el 30/03/2023.

13 Comportament dominant

Durada

La part principal d'aquest mètode pot durar fins uns 60 minuts, és a dir, es pot dur a terme en una hora lectiva. Tanmateix, l'activitat es pot allargar depenent del temps emprat per al debat.

Temps i situació

Aquest mètode requereix concentració. Els i les participants treballaran en equips reduïts i debatran abans de presentar les seves conclusions al grup general.

Nivell

És un mètode avançat, però es pot adaptar depenent de l'edat dels i les participants.

Temes

Estereotips de gènere, límits personals, correcte i incorrecte, violació de l'espai personal, assetjament i violència

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu d'aquest mètode és conscienciar sobre els estereotips de gènere, la violació dels límits personals i de l'espai personal, l'assetjament i la violència

Resultats d'aprenentatge esperats

Els i les participants podran debatre i descobrir quins comportaments es consideren acceptables i quins es consideren inacceptables (poden estar relacionats amb l'assetjament, amb la naturalesa abusiva, etc.) en les relacions que tinguin com adolescents i més endavant.

Preparació i material educatiu

- Adhesius o notes adhesives amb exemples de situacions habituals i comportaments masculins dominants en relacions (veure la descripció pas a pas)
- Folis de paper grans (un per equip) amb una línia dibuixada. A una punta hi haurà escrit "acceptable" i a l'altra, "inacceptable".

Descripció pas a pas

Introducció (5 min)

- La persona moderadora explica l'exercici i anota les normes.

Descripció del mètode (30 min)

- Les persones participants formen parelles del mateix sexe.
- Repartim una tira de paper a les parelles.
- Cada parella ha de debatre l'exemple plantejat i, si fos necessari, arribar a un acord per decidir si és un comportament acceptable o inacceptable.
- Els i les participants posen la seva tira sobre la línia marcada al foli gran.

Debat (25 min)

Cada parella presenta les seves conclusions.

Qüestions útils per al debat:

- Hi ha hagut discrepàncies a l'hora de qualificar els exemples?
- Per què els equips els han qualificat de manera diferent?
- Hi ha diferències entre les qualificacions dels equips de nois* i els de noies*?
- Quin exemple ha assolit el consens general? Per què?
- Com es pot identificar un comportament qualificat d'inacceptable com a violència?

Exemples que es poden utilitzar en aquest exercici. Per imprimir i repartir. Els noms es poden canviar per adaptar-se a la cultura.

- En Pere reacciona malament i se sent ofès quan la seva xicota* parla amb un altre noi* o home*.
- En Josep critica la roba que porta la seva xicota*.
- L'Albert deixa de parlar amb la seva xicota* després d'una discussió.
- A l'Antoni li agrada espantar els seus amics conduint de manera temerària.
- La Maria acusa el seu xicot* de no estimar-la perquè vol temps per a ell i estar amb altres persones.
- En Pau s'enfada amb molta facilitat.
- En Daniel creu que és l'home* qui ha de prendre decisions que l'afectin a ell i a la seva xicota*.
- L'Eloi és extremadament protector amb la seva xicota*.
- L'Àngela vol saber constantment què fa la seva xicota*.
- En Jacob insulta la seva xicota* per fer coses que, per a ell, són errors.
- Etc.

Adaptació i variació

Aquest mètode funciona millor en persona. En un entorn digital és important fer servir un programari que permeti dur a terme una pluja d'idees conjunta (p. e. MIRO o MURAL) i també obrir sales de debat a banda perquè els grups puguin parlar abans de seguir amb el debat general. S'hauria d'afegir temps extra per resoldre problemes tècnics (so, connexió a internet, etc.).

Consells i trucs

Durant el debat, anem les expressions o frases que utilitzen els i les participants per descriure les circumstàncies més específiques de la seva resposta (com ara "s'ha de tenir en compte el to de veu" o "depèn molt de les circumstàncies"). Es poden comentar les respostes de manera breu o fer algun apunt, però intentarem no intervenir en cada intervenció que faci l'alumnat. Cada persona hauria de reflexionar per si sola després de cada intervenció i treure'n les seves pròpies conclusions.

En aquest exercici es recomana resumir els resultats a la pissarra en finalitzar la sessió.

S'hauria de remarcar que el factor que determina l'opinió d'una persona sobre la violació de l'espai personal, l'assetjament i la violència (sense tenir en compte si pren una forma sexual i/o violenta) és la perspectiva de la persona afectada. Deixa clar que la perspectiva de la persona afectada és molt important per entendre si es tracta de violència o no.

Els indicadors de violació de l'espai personal, assetjament i violència:

- Són accions no desitjades per la persona que les rep.
- Limiten les oportunitats d'una persona per estudiar i aprendre (per exemple, tenir un entorn tòxic a la classe o a la feina).
- Prenen forma de discriminació sexual, com ara sexisme, o menyspreen certes orientacions sexuals.
- Representen una expressió de poder, control i autoritat basada en els rols de gènere.
- Redueixen la gent, sobretot les dones*, al seu cos.

Tingues en compte que algunes persones del grup es poden sorprendre en descobrir que certs comportaments estan relacionats amb la violació de l'espai personal, l'assetjament i la violència.

Recursos i bibliografia

Tsirigoti, Antonia, Petroulaki, Kiki, Ntinapogias, Athanasios (2015): *Master Package "GEAR against IPV". Booklet III: Teacher's Manual.* (Rev. ed.). Athens: European Anti-Violence Network. (p.93). Consultat a <https://www.gear-ipv.eu/educational-material/master-package>, el 28/11/2022.

Bissuti, Romeo, Wagner, Günter, Wölfl, Georg (2002): *Stark! Aber wie?. Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention.* Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Consultat a <https://www.give.or.at/material/stark-aber-wie-methodensammlung-und-arbeitsunterlagen-zur-jungenarbeit-mit-dem-schwerpunkt-gewaltpraevention/>, el 28/11/2022.

14 Els avions ofensius

Durada

60 minuts

Temps i situació

Aquest mètode és apte per a qualsevol moment del dia i no requereix coneixements previs.

Temes

Aquest mètode va dirigit a nois* i noies* per a què entenguin que el llenguatge és una eina molt poderosa per construir estereotips i perpetrar la segregació basant-se en la sexualitat, la identitat de gènere, el capacitisme i el racisme.

Objectiu i propòsit educatiu

Aquest mètode proposa reflexionar sobre els tipus d'exclusió, qüestionant les pròpies certeses i estereotips.

Resultats d'aprenentatge esperats

Després d'haver dut a terme aquesta activitat, l'alumnat hauria de reflexionar sobre com el llenguatge quotidià està infestat d'estereotips i com es reproduïxen (normalment és un acte inconscient). Algunes paraules semblen inofensives, però, en realitat, amaguen un patró de representació de diferències que sol denigrar aquells que no s'adiuen a la norma.

Preparació i material educatiu

- Folis de paper
- Retoladors
- Pissarra

Descripció pas a pas

- Abans de fer l'activitat, els nois* i les noies* es presenten (20 min).
- Els nois* i les noies* escriuen en un foli (amb el qual després faran un avió) els insults que coneguin. Més tard, llançaran els avions per la classe.
- Farem una taula a la pissarra per classificar els insults en categories:
 - gènere
 - orientació sexual
 - capacitats
 - origen
 - religió
 - afiliació a un grup
 - etc.
- Explicar la taula i donar exemples d'insults.
- Classificar els insults per categories a la taula de la pissarra. El o la moderadora escull en quina categoria es vol centrar (p. e. sexisme, homofòbia, racisme, o totes).
- Al final, analitzar l'única categoria que no sigui insultant. Per exemple, home* blanc, persona nativa, jove, sense diversitat funcional, etc.
- Ara és l'hora de preguntar. "Ja que tots podem ser insultats, en quina categoria us posaríeu? Quin insult us fa més mal i quin utilitzeu més per referir-vos als i les altres?" (40 min).

Adaptació i variació

El tret més característic d'aquest exercici és que els nois* i les noies* fan avions de paper amb els folis. Per dur a terme aquest mètode amb el caos que volem aconseguir, en línia podríem utilitzar eines com ara el Google Jamboard en lloc de pissarra i retoladors. Amb aquesta eina, els i les participants poden escriure insults en notes adhesives i enganxar-les a la pissarra.

Recursos i bibliografia

Burgio, Giuseppe (2021): *Masolinità plurali. Dagli stereotipi all liberta d'essere*. Consultat a https://www.cesvi.org/wp-content/uploads/2021/09/VIEW_Mascolinita_plurali_DEF.pdf, el 28/11/2022.

15 El conflicte dels diferents punts de vista

Durada

30 minuts

Temps i situació

És una activitat de nivell avançat, però es pot dur a terme a l'inici de la formació. Si es posa en pràctica al principi del programa, pot crear l'ambient perquè els i les participants aprenguin a autoavaluar-se.

Nivell	És de nivell avançat i és útil per fer activitats sobre escolta activa i empatia. Abans de fer l'exercici es recomana parlar amb el grup sobre assumir responsabilitats en cas de conflicte (i ús de violència). Es poden exposar exemples d'estratègies evasives (negar, culpar a una altra persona, minimitzar, etc.) per fer-ho més concret. El grup també ha de saber que tothom utilitza estratègies evasives.
Temes	Egoisme, empatia, conflicte, culpabilitat, negació, minimització
Objectiu i propòsit educatiu	Aquest mètode pretén ensenyar que les estratègies evasives com ara la culpabilització i la minimització són molt evidents quan hi ha un conflicte. És un joc per donar visibilitat a la culpabilització, la negació i la minimització. El propòsit principal és que els/les participants aprenguin a responsabilitzar-se dels seus actes i practiquin la compassió i l'empatia.
Resultats d'aprenentatge esperats	<ul style="list-style-type: none"> • Els i les participants rebran senyals quan se centrin massa en ells o elles i s'oblidin de la resta. • Els i les participants aprendran a veure quan algú culpa una altra persona, nega la violència o minimitza la seva responsabilitat. • Els i les participants aprendran a analitzar un conflicte des del punt de vista d'una altra persona. • Els i les participants aprendran a avaluar la capacitat de centrar-se en una altra persona que té la resta de grup.

Resultats d'aprenentatge esperats	<ul style="list-style-type: none"> • El grup desenvoluparà mecanismes per tal d'esdevenir responsables de les seves accions.
Preparació i material educatiu	Prepara 5 o 6 històries curtes abans de fer l'activitat. Per posar en pràctica aquest mètode es necessita espai per fer una rotllana, que s'hauria de poder ampliar.
Descripció pas a pas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Els i les participants formen un cercle. Una persona del grup es posa al mig del cercle i llegeix la història. El moderador o la moderadora explica les normes per explicar-los com funciona l'exercici: <i>Llegiràs la història d'un conflicte recent amb la teva parella amorosa. Aniràs alternant el centre de la història entre tu, què vas dir, com et vas sentir, com vas reaccionar, etc. i les altres persones involucrades en el conflicte (parella, amics i amigues, etc.).</i> El grup s'aproparà o s'allunyarà depenent de si explica la història centrant-se en ell o ella o en les altres persones. 2. Més concretament, mentre narra la història, el grup s'allunya quan la història s'explica des del punt de vista del narrador o narradora o si culpa una altra persona, minimitza la seva responsabilitat o justifica les seves accions. El grup s'apropa quan el narrador o narradora se centri en un punt de vista aliè, mostri empatia o assumeixi la seva responsabilitat en el conflicte. 3. Per exemple: "Ahir vaig anar a veure a la meva parella a casa seva. Volia explicar-li una cosa molt important que m'havia passat però estava fent els deures.

A l'endemà tenia un examen molt important i em va dir que "ara no podia estar per mi". Em vaig empenyar una mica perquè jo volia explicar-li el que m'havia passat i no em feia cas. Li vaig dir que l'examen no era per a tant i que podia dedicar-me una estona i parar una mica. (Fins aquí el grup podria allunyar-se del narrador o narradora). Al final em va dir que no podia perquè realment ho portava fatal. La veritat és que quan m'ho va dir i vaig veure la seva preocupació vaig entendre que pot ser sí que no era el moment. Al final no em puc enfadar perquè no estigui sempre 100% pendent de mi. Els estudis són molt importants i s'està jugant aprovar la ESO amb aquest examen. (en aquesta part el grup podria apropar-se al narrador o narradora)".

4. Moderadors i moderadores, redactem històries curtes que encaixin amb el grup i el context. Hem de tenir en compte que s'haurien d'incloure diferents gèneres. La parella de la història anterior podria ser homosexual. Hi has pensat? L'objectiu del mètode és aprendre a assumir la responsabilitat dels teus propis actes i a ser comprensius i comprensives en situacions de conflicte.
5. Idees de preguntes per recapitular i generar un debat: Com t'has sentit narrant un conflicte? Com t'has sentit quan veies que el grup s'allunyava o s'apropava? Què heu après amb aquest exercici? Què creus que passaria si en un conflicte et possessis al lloc de l'altra persona? Què passaria si només et centressis en tu? Què pots fer a partir d'ara per canviar-ho?

Adaptació i variació

Es pot dur a terme el mateix exercici amb diferents moviments per a problemes diferents. Per exemple, per a la minimització senyalar amb el dit cap a terra, per a la responsabilitat aixecar els braços per donar suport i per a la negació donar l'esquena al narrador o narradora.

Aquests tres exercicis (apropar-se o allunyar-se, senyalar cap a baix o cap a dalt i donar l'esquena) poden convertir-se en un hàbit a l'inici del programa perquè els i les participants aprenguin a veure si algú nega, minimitza o culpa una altra persona.

Adaptació i variació

Tothom hauria de ser capaç de fer una avaluació per si mateix o mateixa. Pots convidar els i les participants a que facin servir el mètode en altres moments del programa.

Consells i trucs

Pot ser que als i les participants els costi determinar quan el narrador o narradora se centra en ell o ella i quan mostra empatia. En una història, el narrador o narradora podria únicament culpar una altra persona tota l'estona. De la mateixa manera, a part de ser egocèntrics també poden mostrar honestedat i empatia. Alguns exemples es podrien analitzar amb el grup abans de començar. Per a la persona que està al mig, veure que el grup s'allunya o s'apropa és un missatge molt important, però processar les valoracions individuals costa més. Per fer-ho més curt, es pot fer l'exercici en parelles: una persona narra la història i l'altra s'apropa o s'allunya. Després es canvien els papers. Quan acabin, es pot provar de fer amb tot el grup amb un parell d'històries.

Temes addicionals

Després d'aquest mètode, que fomenta la responsabilitat i l'empatia en situacions de conflicte, es pot treballar per millorar la conducta comunicativa del grup. Reconèixer les estratègies evasives o els elements egocèntrics en situacions de conflicte pot animar els i les participants a practicar com millorar aquest aspecte. Així doncs, es recomana continuar amb exercicis relacionats amb la comunicació no-violenta, per exemple.

Recursos i bibliografia

Malcor, Olivier (2019): *Scripting violence, rehearsing change – Games and theatrical tools to work with perpetrators of gender-based violence*. Consultat a https://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/reakteure/Training/Games_Theatrical_Tools_Manual.pdf, el 28/11/2022

16 Plantem-nos per aturar la violència

Durada

Aquesta activitat té una durada de 60 minuts, però es pot ajustar per fer que duri més o menys.

Temps i situació

Plantem-nos per aturar la violència és un exercici apte per a qualsevol hora del dia, però es recomana dur-lo a terme en la segona part de la formació.

Temes

Mobilització de companys i companyes, pla d'acció per encarar problemes d'assetjament sexual, etc.

Objectiu i propòsit educatiu

L'objectiu del mètode és traçar un pla d'acció per encarar problemes d'assetjament sexual presents en les seves comunitats i explorar activitats que es poden fer en un grup per mobilitzar els companys i companyes.

Resultats d'aprenentatge esperats

- Fer una pluja d'idees de possibles accions per a l'objectiu comú.
- Comunicar-se amb moderació entre els i les participants.
- Pensar en accions concretes i en què cal per implementar-les.
- Tenir en compte les accions d'un grup específic (amb objectius similars) o possibles contribucions individuals per reduir o aturar la violència.

Preparació i material educatiu

Paper i bolígraf, pissarra i retoladors o ordinador (depèn de com es dugui a terme l'activitat).

Descripció pas a pas

Aquest mètode permet començar a pensar en què ens agradaria aconseguir en una comunitat o en un grup d'acció i en com podríem aconseguir-ho. Per dur a terme aquest exercici és important entendre el procés de planificació d'accions comunitàries amb un grup d'individus que comparteixen els mateixos objectius i creences i com aquest grup d'individus pot motivar altres grups perquè facin el mateix. Permet reformular els plans de diferents problemes amb la mateixa base.

Formula preguntes simples però orientades a l'objectiu (a tu mateix o mateixa o a un grup de persones):

- Què vols aconseguir?
- Què hauràs de fer per aconseguir-ho?
- Quan ho vols aconseguir?

Quins recursos necessitaràs principalment? Diners, personal, equipament, etc. Quins recursos tenim i què més necessitem?

Un cop tinguem les respostes, establím unes metes. Això ens ajudarà a planificar i avaluar el progrés. Les metes són punts que hem d'assolir al llarg del procés per aconseguir l'objectiu final.

Llista de possibles activitats:

- Fer xapes per a la gent que ens dona suport – les podem fer nosaltres
- Confeccionar un cartell per a les trobades
- Repartir adhesius amb eslògans que s'enganxin
- Debatre casos pràctics
- Crear un programa de ràdio comunitari
- Dissenyar pòsters i pamflets
- Organitzar obres de teatre i altres actuacions, jocs de rol, teatre popular al carrer, etc.
- Elaborar exposicions petites, però atractives, per poder-les posar en qualsevol lloc
- Reproduir pel·lícules, documentals o vídeos
- Investigar, escoltar i debatre la cançó, fonamental en contra de la desigualtat, discriminació i violència
- Organitzar jocs
- Fer un collage d'articles de diari relacionats amb el tema per penjar-lo al tauler
- Seguir un o una artista a les xarxes socials que alci la veu contra la violència i fer que assisteixi a un debat públic a l'escola
- Organitzar actes sobre l'assumpte a tractar
- Organitzar concursos i competicions
- Organitzar sessions d'assessorament
- Organitzar exposicions de fotografies
- Fer debats públics

- Fer teatre de titelles
- Organitzar jocs de preguntes públics
- Promoure manifestacions
- Fer reunions ordinàries
- Recollir signatures
- Enviar missatges a amics i amigues
- Fer una activitat de contacontes
- Fer escrits o grafitis a les parets
- Escriure un blog
- Escriure articles per al butlletí del centre

Adaptació i variació

Les preguntes es poden canviar segons els temes tractats durant la formació.

Aquest mètode és millor dur-lo a terme cara a cara, però també es podria fer en línia.

Recursos i bibliografia

Urvashi, Gandhi: *Workbook for Young Men on Violence and Masculinities*. Breakthrough India, SANAM, The South Asian Network to Address Masculinities. Consultat a https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/india_urvashi_workbook_for_young_men_on_violence_and_masculinities.pdf/, el 28/11/2022.

17 Cicatrius

Durada

60 minuts

Temps i situació

Aquest mètode requereix certa concentració. Els i les participants hauran de reflexionar sobre ells i elles i la seva salut.

És preferible que els i les participants ja tinguin coneixements bàsics sobre els rols i els estereotips de gènere i els conceptes de masculinitat i feminitat.

Temes

Masculinitat, la salut dels homes*, comportaments de risc, vulnerabilitat, autocura

Objectiu i propòsit educatiu

En principi, aquesta activitat és per a nois*. El propòsit d'aquest mètode és reflexionar sobre la masculinitat hegemònica i el seu impacte en la salut i benestar des d'un punt de vista holístic.

Fent servir el cos d'una persona participant, cada membre del grup pensarà en un problema de salut que representarà una ferida en el cos de l'home*. El grup reflexionarà sobre les diferents cicatrius que han obtingut els i les participants com a resultat del model de masculinitat hegemònica.

Resultats d'aprenentatge esperats

Els resultats esperats són els següents.

- Conscienciar sobre la salut de l'home*
- Conscienciar sobre com la masculinitat hegemònica està relacionada amb la realització de certes conductes de risc per a la salut

Preparació i material educatiu

- Bolígrafs
- Notes adhesives o paper i cinta adhesiva

Descripció pas a pas

Introducció (5 min)

La persona moderadora explica l'objectiu i les parts de l'activitat.

Mètode (45 min)

Els i les participants es divideixen en grups de 4 o 5 persones. Cada grup haurà d'apuntar problemes de salut que hagin patit o que creguin que els homes* pateixen al llarg de la seva vida. Parlem d'un concepte de salut integral (malalties, salut física i emocional, causes de mort, etc.). Els grups tenen 15 minuts per fer aquesta part.

Una persona voluntària fa de model d'un cos d'home*. Tothom llegirà en veu alta el que han escrit i enganxarà les notes adhesives amb diferents problemes de salut sobre el cos masculí. Cada participant enganxarà les notes a la part del cos amb la qual es relaciona la malaltia. No passa res si els problemes es repeteixen, és més, serà útil per analitzar els resultats. Cada nota representa una cicatriu.

Un cop completat el pas anterior, el grup pot afegir més problemes. Es poden afegir tantes notes com siguin necessàries. Per fer-ho més dinàmic, la persona moderadora també pot afegir notes adhesives. Quan ja hagin posat totes les cicatrius, li preguntarem al voluntari com se sent sobre tots els problemes de salut que duu a sobre. El voluntari també dona permís als altres perquè diguin la seva opinió. El voluntari torna al seu lloc i li donem les gràcies per participar.

S'obre un debat per comentar i reflexionar sobre les preguntes següents:

- Què en penseu, de tot el que hem vist?
- Quina relació tenen els diferents problemes de salut amb ser un home*?
- Quina relació tenen els homes* amb la seva salut?
- Què poden fer els homes* per millorar-la?

Per complementar el debat, els i les participants poden explicar situacions personals relacionades amb les diferents cicatrius que han posat. És important, després de cada intervenció, preguntar al o la participant com es va sentir i si el problema de salut té alguna relació amb com ha construït la seva masculinitat. Per seguir amb la dinàmica, es pot preguntar als i les participants si tenen cicatrius emocionals, que són invisibles, però més difícils de curar. Aquesta part es pot dur a terme de manera individual i després cada participant pot compartir la seva experiència en grups petits o amb tot el grup. Es pot agilitzar la reflexió preguntant si ho havien compartit abans amb algú, especialment amb altres homes*, etc.

Recapitulació (10 min)

Adaptació i variació

Adaptar aquesta activitat al format en línia és molt fàcil. El debat es pot dur a terme en línia a través d'un programa de videoconferències i una eina que ens permeti fer una pluja d'idees o enganxar notes, com ara el Google Jamboard o el Mentimeter.

Consells i trucs

A l'hora de desenvolupar aquest mètode:

- És molt útil tenir estadístiques nacionals o internacionals per acompanyar les reflexions i mostrar la magnitud del problema.
- És interessant poder relacionar les característiques de la masculinitat hegemònica (independència, força, autosuficiència, competitivitat, capacitat per proveir, protecció, violència, manca d'expressivitat, demostració de masculinitat constant, etc.) amb les conseqüències per a la salut.
- És clau reflexionar sobre la percepció d'invulnerabilitat i la necessitat d'evitar signes de debilitat per part dels homes*. Això pot estar relacionat amb el fet que els homes* no es preocupen de la seva salut, no van al metge, no prenen mesures de prevenció, etc.

Temes addicionals

Aquest exercici és una oportunitat perquè els homes* joves reflexionin sobre la importància de l'autocura i vegin que reproduir una masculinitat hegemònica pot ser perjudicial per a la seva salut. S'ha de fer un esforç per arribar fins a l'última part de la dinàmica, on es treballa amb les cicatrius emocionals d'una manera que permet treballar amb dinàmiques relacionades amb la cura de la salut emocional.

Recursos i bibliografia

Es recomana a la persona moderadora que llegeixi bibliografia sobre l'impacte dels estereotips de gènere i la masculinitat en la salut dels homes*. En el context de Catalunya i Espanya es recomanen aquests recursos de l'Ajuntament de Barcelona.

<https://ajuntament.barcelona.cat/recursopedagogics/es/masculinidades/introduccion>

Consells i conclusions

El paper de les escoles, el professorat i el personal educatiu en la prevenció de les violències masclistes és molt important. Els professors i professores solen ser els primers en notar que passa alguna cosa a classe. Per això és crucial conscienciar sobre el problema de les violències masclistes a les escoles i que les escoles juguin un rol actiu a l'hora de tractar situacions de violència. La clau està en adonar-se del problema i no ignorar-lo, reaccionar immediatament i involucrar a altres parts, com ara el servei psicològic de l'escola, els pares, etc. És fonamental organitzar reunions individuals amb totes les parts, per exemple, la víctima, el perpetrador o la perpetradora i els i les testimonis de la situació violenta.

Cal conscienciar sobre el problema contínuament. Per exemple, a les classes on les violències masclistes pot arribar a ser tema de conversa, ha de quedar clar que l'escola és un lloc segur. És molt important confiar amb la gent jove i amb el professorat. En aquest aspecte, els professors i professores poden ser exemplars. També s'ha de prestar atenció i conscienciar sobre les violències masclistes i el paper de les persones espectadores a l'entorn escolar. A les escoles es poden fer activitats com ara tallers, xerrades, jocs de rol, organitzar campanyes físiques i en línia sobre la violència masclista, treballar amb *influencers* propers al jovent i fer tallers amb ells i elles, obres o altres esdeveniments.

Un mètode efectiu per conscienciar l'alumnat i prevenir les violències masclistes és un mètode sistemàtic i continu que involucri tot l'equip de l'escola: mestres, equip directiu, orientadors i orientadores, cuiners i cuineres, servei de neteja, consergeria, alumnat i pares i mares.

A continuació us presentem un model participatiu amb un paper actiu per a la gent jove a l'hora de conscienciar sobre les violències masclistes i prevenir-la.

Model basat en actius

En comptes de només centrar-nos en les necessitats (o, pitjor, els dèficits i mancances) de l'alumnat a l'hora d'implementar les eines, hauríem de pensar en els seus actius i recursos. L'objectiu és empoderar-los i això s'aconsegueix reforçant les seves habilitats. Així doncs, es pot aplicar un model basat en actius fundat en l'Asset-Based Community Development (ABCD), que utilitza els punts forts, les habilitats i l'experiència de les persones.²

² Cf. Consultar la maleta pedagògica d'ABCD a : <https://resources.depaul.edu/abcd-institute/resources/Documents/WhatIsAssetBasedCommunityDevelopment.pdf>

Responsabilitat i motivació dels i les participants

Treballar amb l'alumnat hauria de realçar la seva responsabilitat, cosa que els dona l'oportunitat de ser part del procés i que els motiva a participar a través de:

- un propòsit comú,
- jerarquies horitzontals i una participació democràtica,
- cedir el lideratge als/les estudiants a l'hora de fer tallers i altres dinàmiques per reforçar el seu empoderament,
- crear el programa conjuntament amb el grup objectiu per millorar la identificació de les mancances i poder oferir una formació personalitzada i fer que sigui sostenible en el temps.

Espai valent i segur

L'entorn i l'enfocament del programa de formació ha de prometre un tan segur com sigui possible per a tot l'alumnat. Es recomana establir unes normes juntament amb l'alumnat per crear un espai valent³ perquè tots els i les participants s'obrin i debatin problemes importants que puguin suposar un repte a nivell emocional⁴.



³ Per saber la diferència entre espai valent i espai segur: Arao & Clemens (2013): <https://www.anselm.edu/sites/default/files/Documents/Center%20for%20Teaching%20Excellence/From%20Safe%20Spaces%20to%20Brave%20Spaces.pdf>

⁴ Es pot aprendre sobre iniciatives amb espais valents com ara <https://bravespacealliance.org/training/>